

A B C D E F G H I J K L M N O P R S T U V X Y Z

Nr

4228
LUBUSKIE

1. Obiekt WIEZA WIDOKOWA BISMARCKA, od 1938

WODOCIAGOWA WIEZA CIŚNIEN

Miejski Zakład

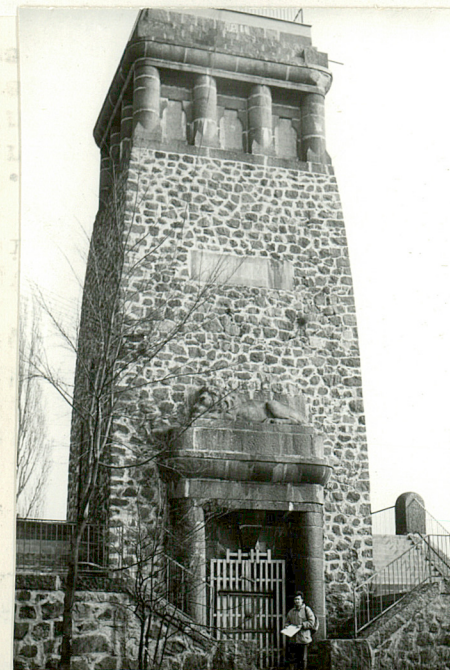
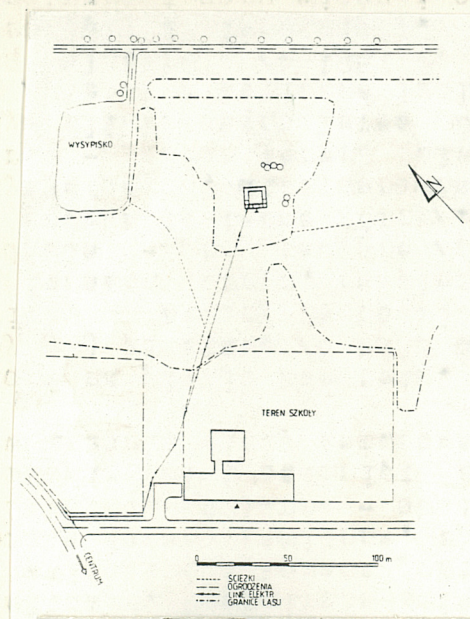
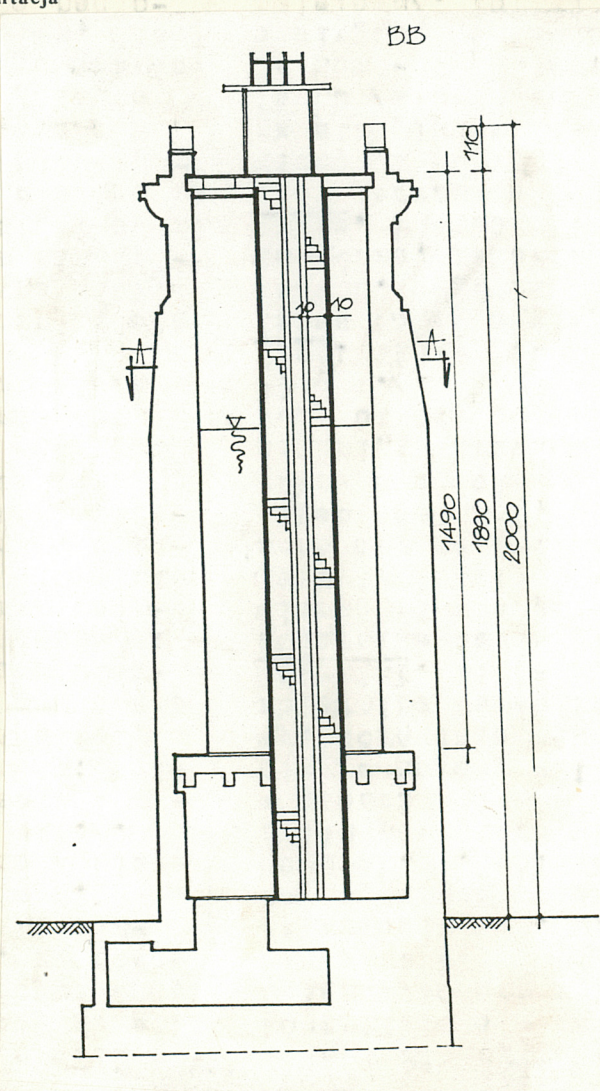
2. Czas powstania

1908/1938

3. Miejscowość

ŻAGAŃ

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

4. Adres

ul. Graniczna
/Wzgórze Piastowskie/

nr hipoteczny .....

5. Przynależność administracyjna

zielonogórskie

województwo .....

gmina Żagań

pow. ŻAGAŃ

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Sagan /do 1945/

7. Przynależność administracyjna

przed 1 VI 1975

zielonogórskie

województwo .....

Żagań

powiat .....

8. Właściciel i jego adres

Przedsiębiorstwo Gospodarki
Komunalnej i Mieszkaniowej,
Żagań, Przyjaciół Żołnierzy
ul. Miodowa 9

9. Użytkownik i jego adres

PGKiM. Zakład Wodociągów i
Kanalizacji, Żagań, ul.
Przyjaciół Żołnierzy 21
tel. 37-42

10. Rejestr zabytków

Nr ..... data .....

W 1893 r. uruchomiono w Żaganiu nowoczesny zakład wodociągowy ze studniami głębinowymi czerpiącymi wodę infiltracyjną z rz. Bóbr, ze stacją pomp i wodociągową wieżą ciśnień przy ul. Dzierżyńskiego. W 1938 r. zakład rozbudowano /dalsze studnie, stacja filtrów, etc./. Wówczas też zasilanie miasta w wodę podzielono na dwie strefy: dolną i górną. Dla zasilania strefy górnej, miast hydroforów, zbudowano przepompownię przy ul. Nowogrodzkiej a w starej wieży widokowej z 1908 r. /tzw. Bismarckturm/ zainstalowano zbiornik wody, która stąd rozprowadzana grawitacyjnie, zasilala sieć wodociągową górnej strefy zasilania miasta, współpracując przy tym z przepompownią wody przy ul. Dzierżyńskiego i istniejącą tam od 1893 r. wodociągową wieżą ciśnień.

Żagańska wieżę widokową wzniesiono w 1908 r. nadając jej miano wieży Bismarcka. Stanowić miała nie tylko punkt widokowy na miasto i okolicę lecz i swoisty pomnik starego kanclerza. Z pocz. XX w. wieże poświęcone Bismarckowi wznoszono w wielu rejonach Prus. Dla jednych stanowiły swoistą formę wychowania patriotycznego społeczeństwa, dla innych symbol niemieckiego nacjonalizmu.

W 1938 r. w trzonie wieży pomieszczono zbiornik wody, przydając obiektowi funkcji wodociągowej wieży ciśnień. Jej dolny taras nadal pełnił funkcje widokowe a teren okalający wieżę stanowił widownie różnorodnych imprez /kulturalnych, politycznych, wojskowych, etc./ Funkcje te obumarły po II wojnie światowej. Wieża służyła już wyłącznie jako wodociągowa, stanowiąc jednak nadal cel spacerów mieszkańców miasta. Nadal budzi zainteresowanie.

Obiekt zlokalizowany na Wzgórzu Piastowskim w Żaganiu przy ul. Granicznej/ Nocznickiego - na krańcu miasta. Powstał jako wieża widokowa, Konstrukcja ścian wykonana z kamienia, natomiast stropy i schody zbudowano niegdyś z cegły wspartej na belkach stalowych. W 1938 r. wieżę widokową adaptowano na wodociągową. Usunięto schody i stropy i wewnątrz konstrukcji kamiennej wykonano zbiornik wody - żelbetowy. Zabudowany na planie kwadratu o boku ok. 4,0 m. Wewnątrz zbiornika wykonano schody spiralne. Grubość ścian zewnętrznych zbiornika jest zmienna na wysokości i wynosi od 45 cm. w części dolnej do 15 cm. góra. Grubość ścianki wewnętrznej okalającej bieg schodowy = 10 cm. Dno zbiornika wykonano jako żelbetowy strop żebrowy. Górą zbiornik nakryto płytą żelbetową na belkach stalowych. Wysokość zbiornika wewnątrz wynosi ok. 14,5 m., natomiast wysokość wieży ok. 20,0 m. Materiał. Wieża murowana z kamienia łupanego. Zewnętrzne ściany żelbetowe zbiornika osłonięte na całej wysokości murem grubości ok. 1,5 m. Na powierzchni wewnętrznej ścian i dna zbiornika wykonano tynk wodoszczelny, pokryty lepikiem asfaltowym. Wewnętrzna ściana zbiornika osłaniająca bieg schodowy ma przekrój walcowy i wykonana jest z żelbetu. Schody na dolny taras kamienne, posadzka tarasu kamienna, spoinowana. Balustrady tarasów górnego i dolnego pierwotnie kamienne - obecnie metalowe. Wejście do wieży zamknięte drzwiami drewnianymi i osłonięte stalową kratą /od 1987 r./. Duże otwory okienne w trzonie wieży zamurowane kamieniem łamanym /od 1938 r./.

Plan. Wieża posadowiona na planie kwadratu. Plan kwadratu posiada także taras dolny okalający jej podstawę /o boku ok. 10,0 m./, wsparty na arkadach. Wejście do wieży od strony zachodniej. Trzon wieży zwężający się ku górze, zakończony tarasem górnym, na planie kwadratu o boku ok. 3,0 m.

Bryła. Pierwotnie budowla 3-kondygnacyjna /przyziemie pod tarasem, poziom tarasu dolnego, przekryty taras górny/. Podziały te, po adaptacji wieży do funkcji przmysłowych, utrzymać na elewacji. Zbiornik oparto na stropie nad parterem - poziom tarasu dolnego i zamknięto go pod stropem dachu /w związku z tym zlikwidowano taras górny/. Wieża przykryta płaskim dachem - typu tarasu /posadzka kamienna izolowana lepikiem asfaltowym/ z okalającą go kamienną balustradą /w 1987 r. podwyższono barierę kamienną metalową/. Portal wysunięty z planu wieży.

Elewacje. Ściany zewnętrzne trzonu wieży i okalającego go na parterze tarasu dolnego z kamienia granitowego, łamanego, spoinowanego zaprawą cementowo-wapienną. Obróbki kamienne otworów okiennych z kamienia łamanego, zaś w poziomie dawnego tarasu górnego z kamienia gładzonego, podobnie łuki arkad tarasu dolnego. Portal z kamienia gładzonego. W kształcie pierwotnym w otwory okienne nie wprowadzano stolarki. Po zmianie funkcji otwory te zamurowano kamieniem łamanym, w poziomie tarasu górnego wprowadzono pola pokryte tynkiem. Na elewacji zachodniej kamienna tablica z inskrypcją - tekst zniszczony po II w. św. Portal zwieńczony płaskorzeźbą kamienną, granitową, przedstawiającą leżącego lwa.

Instalacje. Ogromowa.

Architektura reprezentatywna dla wież typu Bismarckturm. Dominuje w niej monumentalna rzeźba. To architektura "napiętych mięśni", nadmiernego ciężaru, teatralnego gestu odwołująca do tradycji ... c.d. rubr. 18-19

14. Kubatura

wieża ok. 300 m³
poj. zbiornika ok. 200 m³

15. Powierzchnia użytkowa

wieża ok. 20 m²

16. Przeznaczenie pierwotne

do 1938 r. wieża widokowa,
od 1938 - hydrostat

17. Użytkowanie obecne

Hydrostat - zasilanie
w wodę strefy górnej miasta

18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja

c.d. z rubr. 13... romanizującej i średniowiecznej sztuki monumentalnej. Nawiązując do form historycznych i przetwarzając je sięgano ku temu typowi architektury, który w przekonaniu ówczesnych twórców najlepiej oddawałby wartości bliskie "niemieckiej duszy" i przesłanie ideologiczne wieży Bismarcka. To reprezentatywny i cenny przykład monumentalnego nurtu architektury niemieckiej przełomu XIX/XX w.

rubr. 18.

1908 - budowa wieży jako widokowej

1938 - adaptacja do roli wodociągowej /zabudowa zbiornika, likwidacja wcześniejszych stropów i schodów, tarasu górnego/

ok. 1970 - remont kapitalny wieży /nowa powłoka wodoszczelna zbiornika - prace wykonano niestaranie wskutek czego zbiornik od lat przecieka/

1987 - remont zbiornika - wykonany niestaranie /nie zdołano właściwie uszczelnić zbiornika/. Wykonano balustrady metalowe na tarasie dolnym i górnym, kratę stalową drzwi wejściowych, różne roboty murarskie.

19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)

rubr. 19.

Kamienna wieża widokowa przetrwała w stanie b.dobrym. Umieszczony wewnątrz zbiornik wody ma niestaranie wykonane ściany i dno wskutek czego występują przecieki wody - na całej wysokości wieży. Osłabia to konstrukcję budowli i stanowi dla niej zagrożenie. W stosunku do stanu sprzed 1938 r. niemożliwym jest korzystanie z górnego tarasu widokowego. Taras dolny pozostający w dobrym stanie nie jest eksploatowany. Przyziemie pod tarasem, otwarte - zanieczyszczone śmieciami. Teren nieuporządkowany, ogólnie dostępny

20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie

- objęcie wieży ochroną konserwatorską /wpis do rejestru zabytków/ jako cennego przykładu architektury monumentalnej przełomu XIX/XX w.
- remont zbiornika wody - uszczelnienie żywicami lub zabudowa nowej ściany odpowiednio izolowanej,
- uporządkowanie terenu, ogrodzenie, rozważenie możliwości udostępniania tarasów wieży.

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

- Opinia techniczna wieży ciśnieni na Wzgórzu Piastowskim w Żaganiu, Zielona Góra 1985, mmps., w: ZWiK Żagań, ul. Przyjaciół Żołnierza 21.

22. Bibliografia

23. Źródła ikonograficzne i fotograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

24. Uwagi różne

Patrz karta ewidencyjna: MIEJSKI ZAKŁAD WODOCIĄGOWY-Zespół

25. Opracował

tekst ..... dr Stanisław Januszewski 3.11.1990
imię, nazwisko, data, podpis
plany, rysunki ..... dr Stanisław Januszewski 3.11.1990
imię, nazwisko, data, podpis
zdjęcia fotogr. .... dr Stanisław Januszewski 18.10.1990
imię, nazwisko, data, podpis
miejsce przechowywania negatywów .....

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO !

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki
Nr 1 - dokumentacja fotograficzna-architektura
Nr 2/3 - dokumentacja rysunkowa - elewacje i rzuty wieży oraz przepompowni przy ul. Nowogrodzkiej

1. Miejscowość

ŻAGAN

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

WODOCIĄGOWA WIEŻA CIŚNIENIA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

dokumentacja fotograficzna - architektura

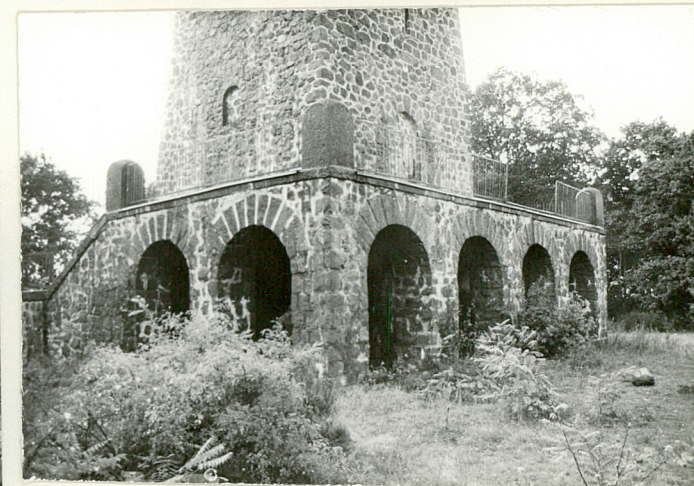
1. Widok ogólny wieży

2. Portal

3. Trzon wieży

4. Podstawa z tarasem widokowym

5. Przepompownia wody, ul. Nowogródzka 2

Wkładkę założył: ..... dr Stanisław Januszewski 18.10.1990
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: .....

Z-d Poligr. Jan Jasiński W-wa, ul. Wolna 13, tel. 12-43-83

Wzór ODZ 1978 r.

1. Miejscowość

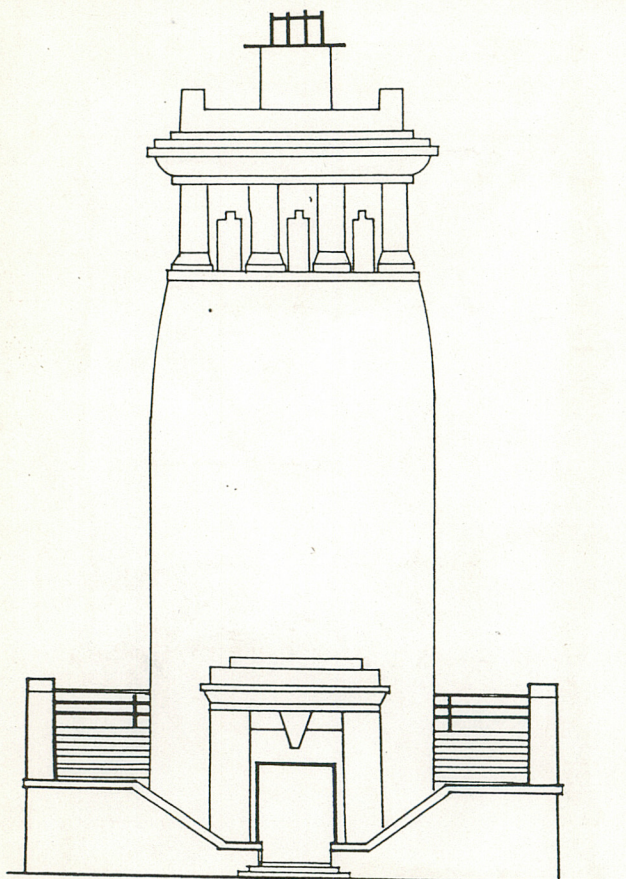
ŻAGAŃ

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

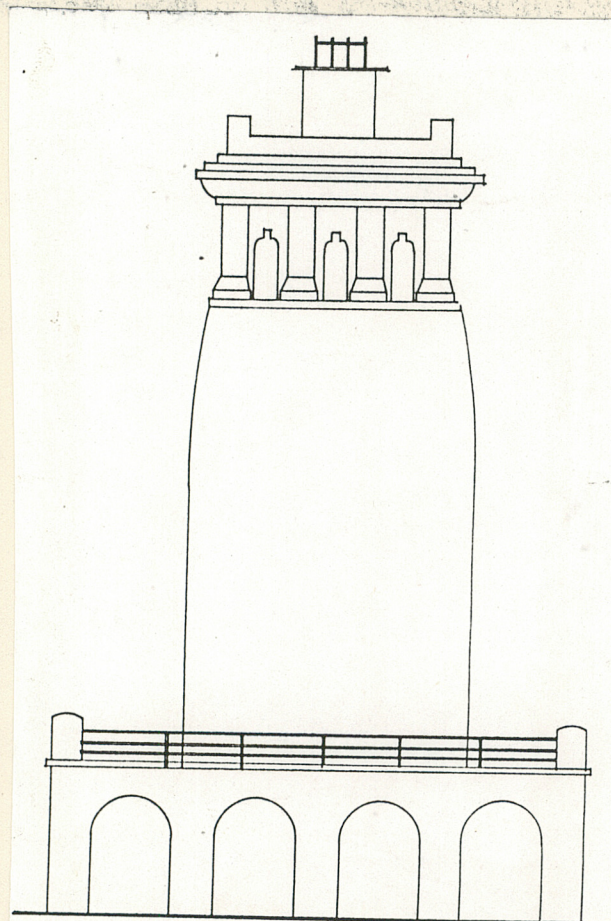
WODOCIĄGOWA WIEŻA CIŚNIENIA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

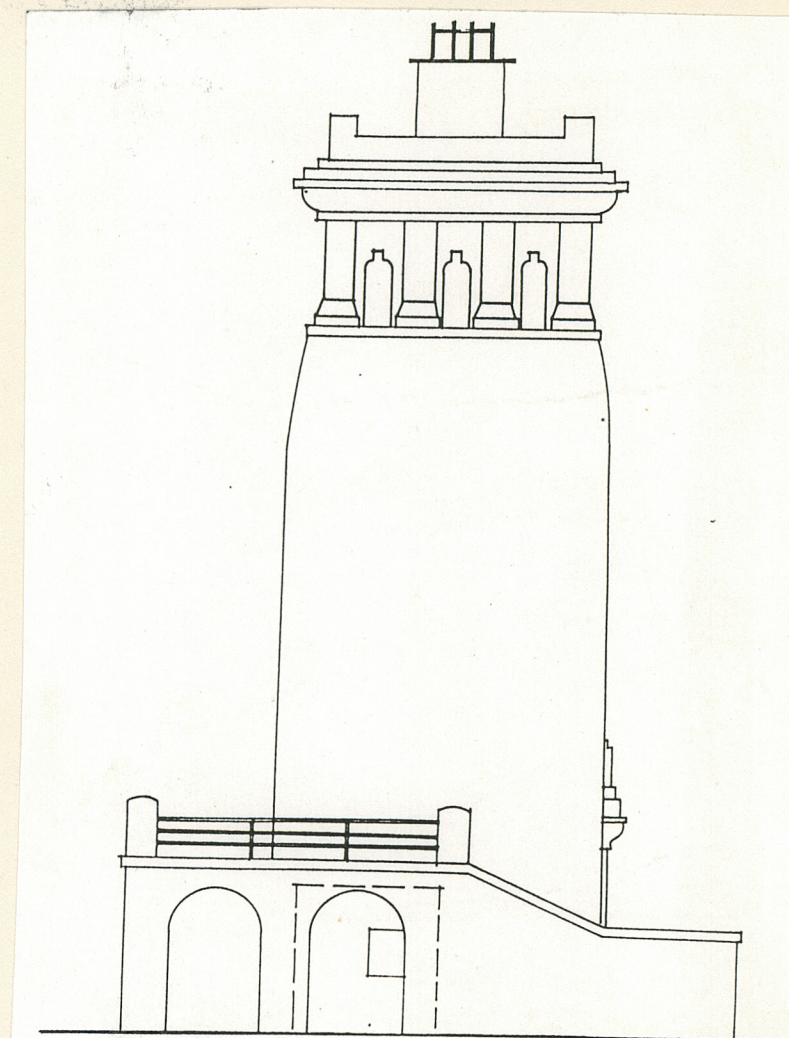
dokumentacja rysunkowa - elewacje

ELEWACJA ZACHODNIA

ELEWACJA WSCHODNIA

ELEWACJA PÓŁNOCNA

Wkładkę założył: dr Stanisław Januszewski 3.11.1990
(Imię, nazwisko, data)

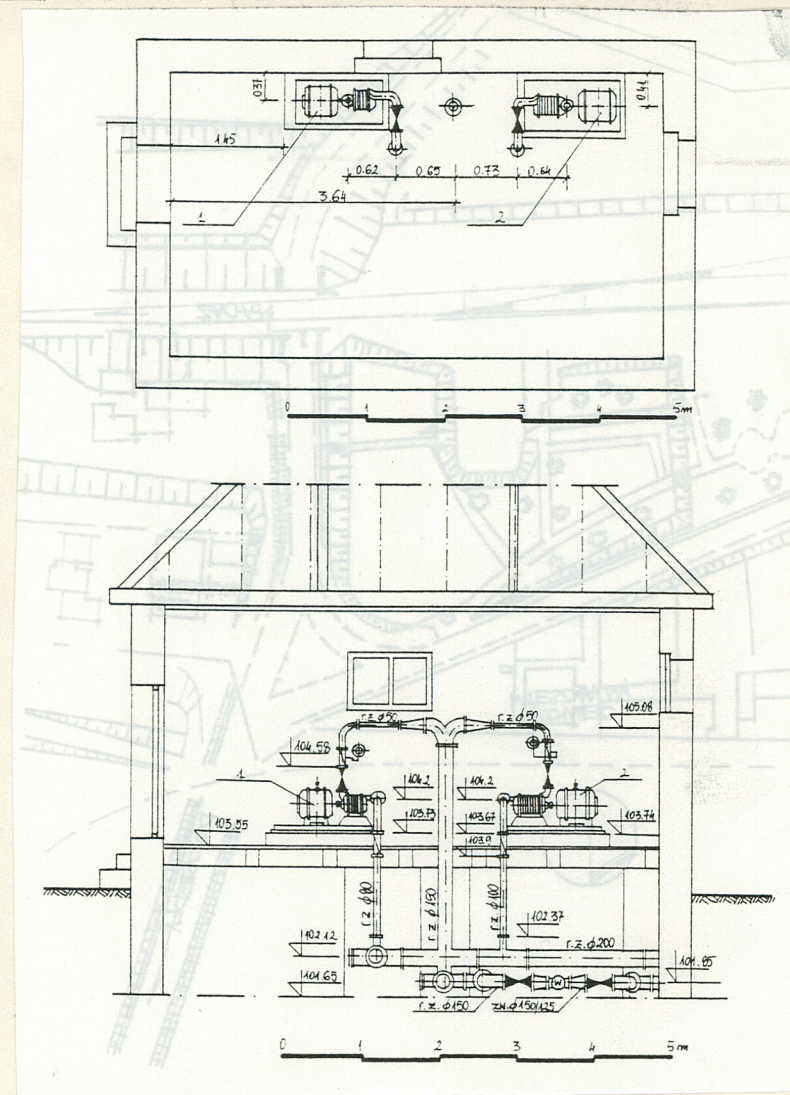
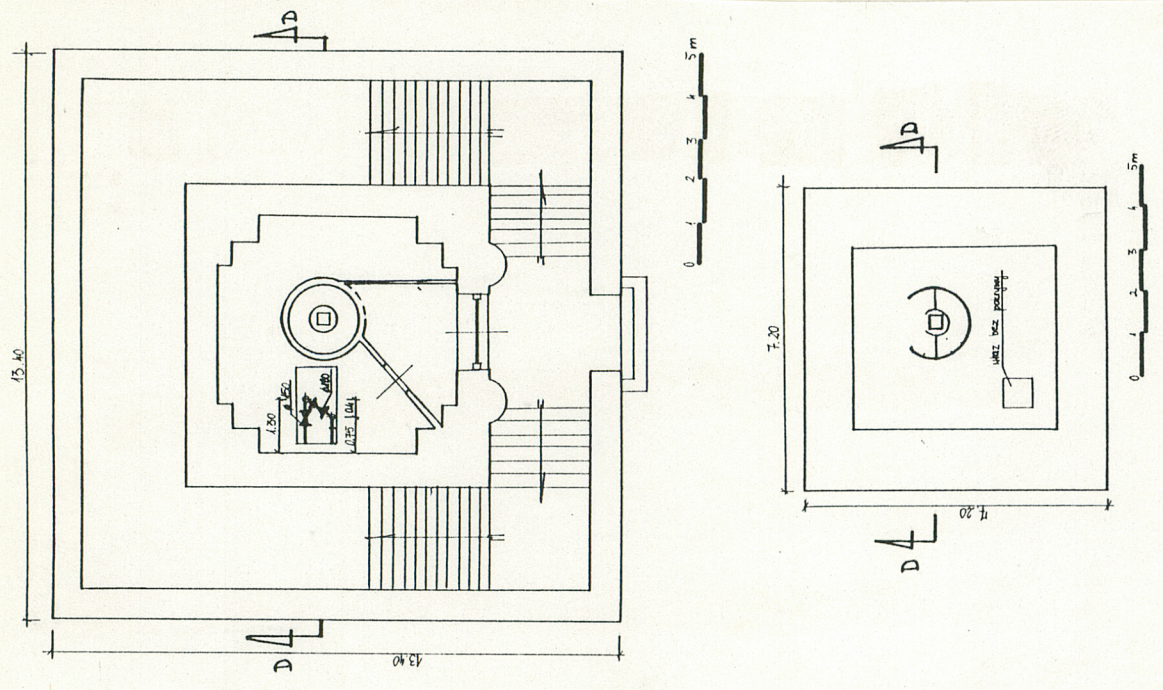
Miejsce przechowywania negatywów: .....

2. Obiekt (nazwa jak w karcie).

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

WODOCIĄGOWA WIEŻA CIŚNIEN

5. Zawartość wkładu (nazwa obiektu, adres, data, autor, tytuł, rodzaj, forma, rozmiar, stan, opis, dokumentacja rysunkowa - rzut parteru i tarasu górnego oraz rzut i przekrój przepompowni przy ul. Nowogrodzkiej)

dr Stanisław Januszewski 3.11.91990

Wkładkę założył: .....
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: .....